Waarheid. Eene behoefte ook in de letterkunde

Willem de Clercq

bron
Willem de Clercq, *Waarheid. Eene behoefte ook in de letterkunde*. z.n., z.p. ca. 1840

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/cler017waar01_01/colofon.php

© 2017 dbnl

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

[Waarheid, eene behoefte ook in de letterkunde]

De letterkunde is de uitdrukking van het maatschappelijk leven. - In haar zien wij den spiegel van hetgeen om ons heen voorvalt, en hetgeen zich voor de toekomst toebereidt. - Wie eens eenen blik in dat geheel mogt werpen, en den algemeenen geest van zijnen leeftijd trachten te doorgronden, kan moeijelijker bij eene enkele verschijning blijven stilstaan, en ziet zich zijns ondanks genoodzaakt om alles in zijn verband te aanschouwen, overtuigd zijnde, dat in de geschiedenis dier ontwikkeling niets op zich zelven staat, maar al hetgeen wij zien gebeuren, reeds zijnen wortel in het voorledene heeft. Het waren deze denkbeelden, die mij in een vorig jaar aanleiding gaven eenige wenken voor te dragen omtrent den staat der letterkunde in het algemeen, en die mij toen de geschiedenis derzelve van de laatste jaren der vorige eeuw af in eenige trekken deden opnemen, en ten slotte opmerkzaam deden maken, op de bewegings-partij in de letterkunde, die ons in de ontzettende diepten van het ongeloof dreigt te voeren, en op die rigting, die ons daarentegen in het uitgespreide net des bijgeloofs tracht te wikkelen, terwijl eindelijk hier en daar eene enkele lichtstraal slikkert, die van de werking van een hooger beginsel getuigenis draagt.

Wij zijn thans een jaar verder gevorderd, en zeker hetgeen wij sedert dien tijd zagen, is niet geschikt, om onze toen geuite bezorgdheid weg te nemen. - Een vloed der oppervlakkigste geschriften overstroomt ons van alle kanten. - De bronnen van zoo veel onreinheid en zedeloosheid zijn niet gestopt geworden, en het kwaad wordt steeds door nieuwe middelen van uitbreiding, tot een grooter publiek gebragt. Niet te vreden met het uitgebreide debiet hunner losbandige Romans, met de verspreiding en vertolking van dezelve, hebben de Parijzenaars thans uitgedacht, om sommige van die verdichte verhalen in de kolommen hunner dagbladen op te nemen, en aldus het getal hunner lezers nog aanzienlijk te vergrooten.

Is het echter genoeg deze vruchten van den kwaden boom te kennen, wanneer men niet tot op den bodem doordringt? Niemand blijft lang Schrijver, zoo hij geene lezers ontmoet. Er moet derhalve eene algemeene kwaal bestaan, die alle deze misgeboorten in het rijk der letterkunde geeft, en bedriegen wij ons, wanneer wij die vinden in het gebrek aan *eerbied voor de waarheid*, hetgeen slechts een gevolg is van het gebrek aan eerbied voor Hem, die de waarheid is, en dus alleen ons in de waarheid kan leiden?

Wie heeft er immer iets groots verrigt, zonder eene vaste overtuiging, zonder het bezit van eene waarheid toe te staan? Met de waarheid van de éénheid van God, heest het Mahomedanismus de Heidensche Godsdiensten voor zich heen gedreven en dezelve overwonnen. Hetgeen volstrekt waar is, zal den eindelijken zegen behouden, doch nu reeds zien wij telkens nog deze of gene leer, of gevoelen oogenblikkelijk zegevieren, omdat zelfs in het midden van dwalingen eene betrekkelijke waarheid gehandhaafd wordt. Doch waar ook dit zout smakeloos wordt, daar is spoedig de instorting van het geheele gebouw te verwachten.

Er bestond bij de Grieken roem en kunst, zoo lang er nog eenige dier waarheden werden gehuldigd, die door overlevering uit de eerste openbaring Gods aan den mensch, tot hun gekomen waren. Zoo lang nog een Goddelijk wereldbestuur vereerd werd, zoo lang er nog een gevoel van nationale eenheid bestond, was er plaats voor dichters als Aeschylus en Sophocles; maar toen onder de handen der geleerden van Alexandrië, alles een gezochte woordenpraal was geworden, zag men in de letterkunde

weldra niets anders, dan eene renbaan van Sofisten, die geene bewondering, maar veeleer minachting inboezemden.

De Romeinsche letterkunde, was voornamelijk een nagalm van de Grieksche, en had geene oorspronkelijkheid. Ontloken in het oogenblik, dat het gemeenebest wiens grootheid op oorlogsroem en kracht, geenszins op geestbeschaving gegrond was, zijnen ondergang nabij was, leverde dezelve slechts eenige bloesems op, die spoedig verwelkten, en had geenen invloed hoegenaamd op de zeden van een volk, dat sints hetzelve de wereld beheerschte, het juk eener ijdele schaamte geheel van zijne schouders had geworpen.

De strijd met het Christendom was begonnen, en werd drie eeuwen lang, zoo wel onder de martelingen van den Circus, als onder de redekavelingen der gehoorzalen voortgezet; de Christenen moesten te gelijk door hun lijden en door hunne geschriften voor de waarheid getuigen, en hoe gering hunne kracht naar de wereld en hunne beschaving ook was, hoezeer zij ook nadat de Canon van het onfeilbaar Woord gesloten was, als het ware weder van den grond op moesten bouwen; de waarheid die zij, hoewel niet altijd met de meest geschikte wapenen verdedigden, was hunne kracht, en de namen van Justinus, Athanasius en Augustinus blijven onvergetelijk, terwijl zelfs de scherpzinnigheid die hunne tegenstanders onderscheidde, ongenoegzaam was, om het nieuwe Heidendom, hetwelk men weder op wilde rigten, en met den glans der

wijsbegeerte wilde doen pronken, in stand te doen blijven. Het bezweek, daar geene waarheid in hetzelve was; maar het beginsel der afgoderij, hetwelk den mensch, na zijnen afval, tot eene tweede natuur geworden is, wist zich spoedig weder onder andere vormen te vertoonen.

De Romeinsche wereld moest na eene lange worsteling bezwijken. Geene heerschappij was er ooit, die dieper sporen naliet, die met het bestaan, taal en zeden der volken zoozeer in één gesmolten was. Zelfs de Barbaren, die dien Colossus door hun zwaard verguisden, moesten het een en ander van Rome overnemen, en het duurde ook eeuwen, eer zich de geleerdheid der tijden buiten de kerken en kloosters begon te vertoonen, en het Germaansche bestanddeel zijne eigenaardigheid eenigzins kon ontwikkelen. In Italië had zulks gelijk zich verwachten liet, het eerst plaats. Dit land had een schoon oogenblik, toen namelijk zijne steden den vrijheidskamp tegen de Hohenstaufen moedig hadden doorgestaan, toen de zeden nog niet door de weelde verbasterd, door den onophoudelijk smeulenden of uitgebroken binnenlandschen strijd verwilderd waren.

Één man was er, die zijne eeuw en zijn volk begreep, bij wien Godsdienstzin, partijhaat, Vaderlandsliefde met dezelfde levendigheid gevoeld werden, die dit alles dooréén mengde en het in een dichtstuk uitstortte, zonder zich te bekommeren, of het aan de regels van den Epos beantwoordde, daar het denkbeeld eener hoogere éénheid in zijne ziel was uitgedrukt. Die man was Dante, die in de geschiedenis der letteren op zich zelven staat, en wiens verdiensten eerst later naar waarde erkend wierden.

Alles bereidde zich in de vijftiende eeuw tot eene ontwikkeling, zoo in het letterkundige als vooral in het Godsdienstige. De drukkunst, America, Constantinopel, zijn drie gewigtige namen voorwaar, vruchtbaar in gevolgen voor de menschheid. Te gelijk met de aankomst der gevlugte Grieken in Italië, scheen over geheel Europa de herinnering aan de oude wereld te herleven. Voor Italië zelve had deze gebeurtenis het minste nut. Dit land had reeds uitgebloeid. De wetenschap was er reeds eene bezigheid voor den geest geworden, geen behoefte meer voor het hart. Het Noordsche gemoed zocht waarheid. De oude letterkunde kon hetzelve wel is waar uiterlijk beschaven, maar daarom de oogen niet afhouden van dat licht, dat in Bethlehem verrezen was. De Medicissen hadden genoeg aan hunnen Plato. De oude letterkunde werd gebruikt, om de zegepraal der op nieuw aangegrepene waarheid te bereiden, maar Reuchlin en Erasmus waren niet meer dan wegbereiders. Hoe gewigtig was dat tijdstip der Hervorming, zoowel door hare vrienden als door hare vijanden miskend, hetwelk men op allerlei wijze onder valsche kleuren getracht heeft voor te stellen, ten einde het een of ander stelsel te begunstigen. Van den kant van den mensch beschouwd hangt het te zamen met de geheele geschiedenis, en kan het van de dwalingen van den tijd en de menschelijke zwakheden niet afgescheiden worden. Van den kant van God, is het een machtwoord: Het zij licht! eene herleving dier beginselen, die onder de praalgebouwen van het bijgeloof bedolven schenen te zijn. Luther ontving het wachtwoord: *Christus is mijne geregtigheid*. Calvyn zag het ideaal der eerste Christenkerk in hare eenvoudigheid en hare zuiverheid voor zich. Het streven van zijnen geheelen levensloop was een trachten, om dit ideaal te verwezenlijken.

Die zucht naar waarheid, die hooge ernst, die eerbied voor het Woord van God, kon alleen de Hervormers staande houden, bij alle die moeijelijkheden van buiten,

bij die hartverscheurende woelingen van binnen, bij die zwakheid in hun zelven, waardoor zij zoo dikwijls in ongeloof handhaafden, hetgeen zij in het geloof begonnen; waardoor zij zoo vaak op vleesch en bloed vertrouwden, op Vorsten die hen bedrogen, op overeenkomsten die geene vastheid bezaten, en waardoor zij aan menschelijke wijsheid vaak eene te groote plaats inruimden, en schenen vergeten te hebben, dat de levende God die hen uitzond, ook de middelen bezat, om de goede zaak te doen zegevieren. Met dit alles, de indruk hunner schriften was groot, uit hoofde der waarheid die daarin doorstraalde. De letterkunde van die eeuwen was geheel Godsdienstig. De Godsdienst was de groote bezigheid, de spiegel waarnaar de Staatkunde zich rigtte, en ofschoon ook hieruit weder eigenaardige afdwalingen geboren werden, zoo werden de gemoederen der menschen daardoor toch bepaald bij hetgeen boven alles noodig is.

Het Catholicismus had in dezen strijd, bij al de onbuigzaamheid die hetzelve voorgaf, meer gewonnen dan het vermoedde, vooral in die landen, waarin de wrijving der beide gevoelens levendig bleef. Immers terwijl in die gewesten, alwaar de Hervorming met geweld onderdrukt werd, zoo als in Spanje en Italië, de vroeger zoo eigenaardige geestkracht des volks geheel verloren ging, leverde in Frankrijk de letterkunde van de zoogenaamde eeuw van Lodewijk den XIV^{de} het bewijs op, dat de wisseling der denkbeelden zelfs vele tegenstanders der Hervorming, met zuiverder begrippen wegens de Godsdienst had bekend gemaakt. Zonder dezen strijd zouden waarschijnlijk geene mannen als Pascal, Bossuët en Massillon in de letterkundige loopbaan verschenen zijn, en de Esther en Athalia getuigen van eene geheel andere lezing van den Bijbel, dan tot dus verre onder Catholieken gebruikelijk was. Van daar, dat terwijl wij den overweldiger en vervolger in Lodewijk verfoeijen, de letterkunde van zijnen tijd nog dikwijls onze aandacht boeit, daar zij betrekkelijk de waarheid huldigde, en eenen ernst en grondigheid aan den dag legt, die zoozeer bij de voortbrengselen van de volgende eeuwen afsteekt.

Treurig is het tafereel hetwelk de letterkunde aanbiedt in die eeuw, die tegen deszelfs einde zoo vele zaden zag rijpen, gedurende den toestand van schijnbare vrede, die haar begin kenmerkte, gestrooid. Het was nu geene *waarheid* maar *onwaarheid*, waardoor de letterkunde zich bepaaldelijk onderscheidde. De onheilige

spotternijen van Voltaire, de drogredenen van Rousscau, de geregelde aanval op het Christendom door zoogenaamde wijsgeeren, alles scheen zich te vereenigen, om de ondervinding der vorige eeuwen te logenstraffen, en de wijsheid Gods voor dwaasheid te doen uitroepen. Terwijl het volslagen ongeloof van deze zijde weldra de overhand verkreeg, had ook in de Protestantsche landen, hoewel onder andere vormen de verloochening der eens erkende waarheid plaats. De grove deïstische aanvallen op het Evangelie werden afgeslagen, doch met zulk eene weekheid, dat dezelve meer en meer aanleiding gaven tot den fijneren aanval van het Rationalismus, zoodat de begrippen in Frankrijk gehuldigd, onder de voorwaarde van eene zekere matiging ook onder de Germaansche stammen meer toejuiching vonden dan men had kunnen vermoeden. Er was niets minder dan het ijzeren juk van Napoleon noodig, om de volken uit deze bedwelming te doen ontwaken, en ten minste eenige oogenblikken de voorregten te doen gevoelen, zoo wel in hunne godsdienstige belijdenis, als in hunne nationaliteit gelegen.

Zoo heeft dan de XIX^{de} Eeuw in vele opzigten getracht, om datgene weder op te bouwen, hetgeen de XVIII^{de} in zijne onkunde verwoest had. Zoo scheen iedere natie die haar volksbestaan terug ontving, weder de vorige gedenkstukken zijner geschiedenis en letterkunde op te sporen. Met het Eeuwfeest der hervorming begon in Duitschland een nieuw tijdperk, en waren er velen die het werk der hervormers met meer billijkheid leerden waarderen. Zelfs in het Catholicismus ontstond eene strekking, om zich als het ware te verjongen en zich aan den geest des tijds, in de laatste jaren zoo verschillend gewijzigd, voor zoo verre dit mogelijk was aan te sluiten.

In het midden van al deze ontwikkeling barstte de omwenteling van 1830 uit, en het is niet te ontkennen, dat deze ook op de letterkunde eenen allergewigtigsten invloed uitoefende.

Vele gedachten tot nu toe in den boezem gesmoord, kwamen thans te voorschijn, en geene schaamte, geen eerbied voor de zoo hoog opgevijzelde publieke opinie hield thans de schrijvers meer terug, om in dat Frankrijk, dat zich beroemt de wet aan Europa te geven, aan eene verbeeldingskracht den teugel te vieren, die er zich vooral op scheen toe te leggen, om de grofste uitspattingen van het menschelijk verderf, als in één brandpunt te vereenigen. Op deze letterkunde hebben wij vooral het oog, daar zij zoo veel invloed op de overige volken uitoefent, daar deze werken, door den Belgischen nadruk nog goedkooper gemaakt, onder allerlei formaat overal gekocht en gelezen worden, en het niet mogelijk schijnt, onze steden en onze huizen voor dezelve te bewaren. Dit nieuwe tijdvak nu der letterkunde waarbij al het vroegere smakeloos wordt, onderscheidt zich vooral daardoor, dat het onder eene schijnbare naïviteit en zucht naar natuurlijkheid, tevens het kenmerk van den *logen* en de *onwaarheid* draagt. De XVIII^{de} Eeuw had dat zelfde kenteeken maar slechts in het afbreken. Deze eeuw gevoelt dat er eene terugwerking bestaat. Het Christendom wordt thans van alle kanten door de getuigenissen der wetenschappen, die hetzelve vroeger bestreden, bevestigd. Van daar dat de geest der nieuwe letterkunde er den naam van behoudt, maar den geestelijken zin er van verloochent. Men huldigt de nieuw ontwaakte belangstelling in het godsdienstige, maar tracht dezelve van de bepaalde geloofswaarheden af te scheiden. Ik meen de voornaamste trekken dier onwaarheid van de letterkunde die ons overstroomt, te ontwaren, 1°. in de aanprijzing

van een bedekt maar overal doorstralend Pantheïsmus, 2°. in de aanprijzing van een Neo-Catholicismus, 3°. in de valsche voorstelling van de geschiedenis der menschelijke Maatschappij, door de zoogenaamde schoone letterkunde.

1. Sints den afval van den mensch ontwikkelen zich in hem de zaden van al het kwaad, dat het gevolg is van zijne verwijdering van God; en hoe schrikbaar zoude die ontwikkeling zijn, indien de Goddelijke goedertierenheid de uitbarsting daarvan niet regelde of verhoedde! In de 18de eeuw leerde de menschheid het kennen, hoe zij aan zich zelven overgelaten, Atheïstisch was; in de 19de eeuw leert zij het ondervinden, dat ook de Pantheïstische strekking tot hare afgevallen natuur behoort. Dit straalt niet alleen door in die werken, in Duitschland met al de consequentie van het ongeloof geschreven, waarin de mensch van zijne individualiteit beroofd, alleen gezegd wordt zich te moeten verheugen in den bloei van dat geheel, waarvan hij gedurende eenigen tijd eenige atomen bevat, die weder in de algemeene moederschoot verzinken, maar wij zien het ook in die gedichten alwaar met bewonderenswaardige kunst de mensch uitgenoodigd wordt bij den aanblik van de schoonheid der natuur, om zich in den *wordenden God* te verheugen. Wij zien het in den aanval van de St. Simonisten in Frankrijk en in de poging van Strauss in Duitschland, om den Heere Jezus Christus alleen onder die bevoorregte menschen te stellen, die eenig licht in de wereldbedeeling bezeten hebben, doch wiens licht door latere overdenkingen tot duisternis geworden is. Wij zien het, als La Martine van zijne ondervindingen op het gras des Heeren verhaalt, en tusschen de hutten van Nazareth ronddoolt, zonder de denkbeelden van zonde en verlossing te hebben leeren kennen, tot dat hij eindelijk in de Moskée het ideaal der Godsvereering meent gevonden te hebben. Zoo zien wij Victor Hugo zich behagen, om in het schemerlicht rond te waren, en te vragen of de dag nog komen moet of reeds verstreken is, aldus het Woord verloochenende reeds voor achttien eeuwen verkondigd, en dat echter *getrouw* en *alleraannemenswaardigst is*. Zoo werpt La Mennais, de krachtige verdediger van het Catholicismus, thans, nu ook de Paus niet beantwoordt aan de voorstelling, die hij zich daarvan gemaakt heeft, zich in de armen van het Pantheïsmus, van hetwelk alleen hij eene algemeene herstelling verwacht. Voor hen die in deze overtuigingen staan wordt alles goddelijk wat bestaat, alle kracht wordt vergood; Luther en Schinderhannes even zeer

als toonbeelden van goddelijke kracht bewonderd, en hoewel onder andere vormen, datgene herhaald, hetwelk reeds Indië in hare dienst van Suva den verwoester op zulk eene afschuwwekkende wijze vertoont. Kennis is macht, zeide mij een bekend liberaal, en zijn antwoord, wanneer men hem naar dezen of genen vroeg, wien het gebruik dat hij van zijne talenten maakt meer deed vreezen dan eerbiedigen, was steeds: het is een krachtvol man, als of daarmede alles beslist was.

Het denkbeeld dat alles noodzakelijk is, is eene gevaarlijke klip voor elk, die niet tevens doordrongen is van liefde tot het goede en afschuw voor het kwade, en dat God in Zijn Woord verklaart dat Hij het goede lief heeft, en het kwade haat! Neemt die onverschilligheid jegens het kwaad niet op eene schrikbarende wijze toe? Door het lezen van schrijvers die de roerselen van het menschelijk hart kennen, leert men op het laatst iedere afdwaling tot iets menschelijks terug brengen en verontschuldigen. Men leert het eigenbelang en de zonde overal ontdekken, doch dezelve als eene zwakheid tot onze natuur behoorende, beschouwen, en niet als eene schuld tegen dien God, die zich in Zijn Woord geopenbaard heeft.

2°. Gelijk in de laatste tijden van deszelfs kamp tegen het zich meer en meer verbreidend Christendom, het Heidendom nog eene laatste poging waagde, om zich in eenen nieuwen dosch te vertoonen, en aan de nieuw-Platonische wijsbegeerte zich aansluitende, in de afgoderij slechts een hulsel van hoogere wijsgeerige waarheden te doen aanschouwen; zoo trachten ook eenige schrijvers, om door het Catholicismus de vruchten te doen plukken van de godsdienstige beweging, wier aanzijn zij niet ontkennen. Het is echter niet in dat Italië, eens door een hunner de *classieke grond van het Christendom* genoemd, en hetgeen op weinige uitzonderingen na geheel, wat het geestelijke betreft, in eenen doodslaap schijnt verzonken te zijn; maar vooral in Frankrijk en Duitschland, dat de bouwstoffen voor dat stelsel bijeengezocht worden. Op den voorgrond wordt gesteld, dat van alles wat de Hervormden tot verdediging van de waarheid des Christendoms hebben zaamgebragt, een vlijtig gebruik gemaakt kan worden, onder de voorzorg echter, dat tegen de hervormers zelve alle de smaadredenen en lasteringen worden opgewarmd die immer door boosheid en onkunde zijn uitgedacht geworden; dat alle blijken van Christelijk leven en werkzaamheid, die zich onder de Protestantsche gemeenten vertoonen, als niet bestaande worden beschouwd, en de hervorming alleen wordt voorgesteld als een licht, dat reeds in de pijp gebrand is.

Het wachtwoord dezer schrijvers is tevens dat Luther en Calvijn alleen de voorloopers van Danton en Robespierre geweest zijn, en dat het hunne eenige bedoeling was, om de menschelijke rede op den troon te stellen en hunne eigene trotsheid te streelen. Dan weder vestigt men de waarheid van het Christendom op de algemeene toestemming des menschdoms, en zoo er hier of daar eene overeenstemming doorblinkt, die men van de flaauwe herinnering aan de eerste openbaring Gods kan afleiden, wordt daarin het bewijs gevonden, dat de wereld altoos de waarheden van het Catholiecismus erkend heeft. Op allerlei wijze zoekt men het Catholicismus als de eenige mogelijke Wereldgodsdienst vast te stellen, en deze schrijvers die van de eene zijde gewigtige waarheden bevatten, en het Woord Gods in het geschiedkundige en wetenschappelijke handhaven, schromen niet van den anderen kant de Mariadienst en de uitspattingen van het grofste bijgeloof goed

te keuren. Ook hier toont zich de geest dezer eeuw op eene eigenaardige wijze met eene waarheid in de hand, doch met eenen logen in den boezem.

3°. De Geschiedenis wierd in vorige tijden beschouwd als een lichtende fakkel, als eene schat der ondervinding. Zij onderstelde in dengeen die zich met hare beoefening bezig hield, scherpzinnigheid van nasporing, tederheid van geweten. Wat wordt zij in de hand van de tegenwoordige schrijvers? een werktuig van partijzucht, een speeltuig hetwelk alle tonen kan geven die men verlangt; een middel om hartstogten op te wekken, eene prikkeling om tot het tijdverdrijf eeniger lezers te strekken, eindelijk eene Boekverkoopersspeculatie. De talen zijn verward; men erkent geen doel meer in de geschiedenis, men miskent den vinger der Voorzienigheid, en dien ten gevolge wordt het van belang om slechts contrasten en overdrijvingen op te zoeken; om niet de beredeneerde geschiedboeken, maar de anekdoten op te sporen, en alles zonder critiek te plaatsen. Wij miskennen geenszins de ernstiger nasporingen, die meer dan ooit in de geschiedenis plaats hebben, doch beoordeelen alleen die geschiedenis, die het meest gelezen wordt! want hoevele Ideën van Heeren of Archives van het huis van Nassau worden er geplaatst, tegenover de Lingards, Capesigues en Cobbetts, die tot goedkoper prijzen uitgegeven, overal verspreid worden.

Waar echter de geschiedenis nog eenige trekken der waarheid doet overblijven, daar vereenigen zich de Drame en de historische Roman, om de nog onuitgewischte sporen van dezelve te verduisteren. Walter Scott heeft door eene wegslepende lectuur, den weg tot eene Europische vermaardheid gevonden, maar dit machtige wapen van den historischen Roman, hetgeen aan hem konde worden toevertrouwd, wordt ter verduistering der waarheid, door zijne min kundige navolgers gebezigd. Elke gewigtige gebeurtenis in de geschiedenis wordt weldra op deze wijze gekleurd, en de geschiedenis zelve, die voor den lezer van zoodanige Romans al het verrassende en onderhoudende mist, waaraan hij verwend is geworden, zal weldra alleen daartoe strekken moeten, om bouwstoffen voor de geschiedkundige verdichting op te leveren.

Het drama en de eigenlijke roman laat ik liever onaangeroerd. Ieder die geen vreemdeling in de geschiedenis van den dag is, is toch reeds overvloedig bekend met de gruwelen, met de gelukkig nog onwaarachtige schildering van het losgebroken bederf die daarin gevonden wordt; en voor dengenen die van dien adem nog onbesmet bleef, is het wenschelijk, om zelfs niet

door als waarschuwing gebruikte uittreksels, daarop opmerkzaam te worden gemaakt.

Dit alles zijn slechts wenken. Wie deze zaken verstaat en in de letterkundige wereld geen vreemdeling is, kan deze lijnen gemakkelijk doortrekken. Zooveel toch is duidelijk, dat er een Babel van verwarring bestaat, daaruit ontsproten, dat de schrijver geene waarheid wenscht te geven, en de lezer geene waarheid vordert, maar alleen eene uitspanning zoekt, eene bezigheid, die hem gedurende eenige uren in slaap wiegt, door hem in geheel denkbeeldige omstandigheden en met personen die alleen vruchten der verbeelding zijn, te doen leven.

Zijn wij misschien in Nederland van deze besmetting vrijgebleven? De aankondigingen in onze dagbladen, het onderzoek naar de lectuur in onze huizen, kunnen het tegendeel bewijzen. Wanneer een onzer geachte Dichters de Esmeralda van Victor Hugo navertelt, en men ons Vorstelijk gezin de vertooningen van het schandelijke Zangspel *la Juive* ziet bijwonen, kan men toch achten, dat de zaken ver genoeg zijn gevorderd, om de alarmklok te trekken. Ook deze waarschuwing is als een riet tegen den stormwind, is eene stem die spoedig versmoord wordt. De eeuw zal zijnen loop desniettemin volbrengen. Enkelen zullen dit woord verstaan. Duizenden zijn op allerlei wijze met de nieuwe letterkunde in aanraking, die zich aan de driften en begeerten van het hart aansluit. Het opkomend geslacht meent geene onderrigting noodig te hebben, en begeeft zich met volle zeilen op eene bedriegelijke zee, die zoo vele diepe kolken bedekt.

Mogen dan deze woorden ten minste een getuigenis zijn, in het midden van dien stortvloed, die van alle zijden aandringt. Wie zal denzelven terughouden? Zal het een gematigd Rationalisme zijn, dat zijne woorden wikt en weegt, dat eene laauwe godsdienstigheid aanprijst, onder onophoudelijke waarschuwing tegen die dweeperij, die aan hetzelve als een dreigend nachtspook, uit alle krachtige werking van het Evangelie tegenblikt. Zal het de eerbied wezen voor de klassieke oudheid? De hulde die eens aan deze Schrijvers wierd toegezwaaid, begint ook bij het thans bloeijende en opkomende geslacht hare kracht te verliezen, en hoewel deze Schrijvers voor hen die dezelve verstaan, steeds afdruksels van schoonheid en betrekkelijke waarheid zullen opleveren, kunnen zij niet meer tot eenen dam verstrekken, die den invloed van de letterkunde der eeuw zoude kunnen weren. Deze strekking der eeuw moet even als die van den afval der XVIII^{de} over onze hoofden gaan, en in onze huisgezinnen gezien worden, hoewel zij ook hier te lande hare eigenaardige wijzigingen zal ontvangen. Aan ons blijft alleen het individueel getuigenis en de wederstand waar ons die geschonken wordt. Is onze banier op de Rots gegrond, zij zal niet nedergedrukt worden, al woelen ook de golven der wereldzee, om den grond waarop zij rust te ondermijnen. Tot die banier zullen er komen uit de afdwalingen van het Pantheïsmus, die na de diepte des verderfs ingezien te hebben, den God hunner verbeelding zullen verlaten, voor den levenden God in Oud en Nieuw Testament geopenbaard. Tot haar zullen er komen, die, nadat zij in het Catholicismus de waarheid omsluijerd leerden kennen, tot de erkentenis zullen geraken, dat er slechts één Middelaar Gods en der menschen is, namelijk Jezus Christus. Van de ééne waarheid die de ziel redt, daalt alle waarheid ook in de ondergeschikte takken van menschelijke kennis af. De tijd is voorbij, waarin de letterkunde eene afzonderlijke wetenschap, eene liefhebberij zijn kon. Alles staat thans in een onafscheidelijk verband. Elk geschrift van welken aard ook, zal voortaan moeten bewijzen, tot welke

der beide rigtingen die eerlang de wereld zullen verdeelen, die des geloofs of des ongeloofs, de Schrijver behoort. Ook in het gebied der letterkunde is derhalve thans, in het midden van zooveel afdwaling, dit woord gepast: *Staat dan, uwe lendenen omgord hebbende met de Waarheid!*